

PAPER DETAILS

TITLE: Zor Yillarda DISK Tarihi DISK Tarihi: Dayanisma - Direnis - Umut 2. Cilt (1975-1980)

AUTHORS: Feyza TURGAY

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2353557>

Zor Yıllarda DİSK Tarihi

DİSK Tarihi: Dayanışma – Direniş – Umut

2. Cilt (1975-1980)

Feyza TURGAY¹

ORCID No: 0000-0001-7327-1854

Türkiye’de emek tarihi alanındaki çalışmaların azlığı, emek tarihi yazımının önemli eksikliklerinin başında gelir. Siyasi, iktisadi ve sosyal tarih çalışmalarının emek tarihi ayağı olmadan bütünlüklü olarak değerlendirilebilmesi pek mümkün değildir. Hem akademik dünya hem emek örgütleri tarafından türlü çekincelerle ihmal edilen bu alana yönelik ilginin son dönemlerde artış göstermesi sevindirici bir gelişmedir. Sendikacılık tarihi de bu kapsamda emek tarihi çalışmaları içinde göz ardı edilen alanlardan biri olagelmıştır. Bunun en görünür nedenleri arasında sendikaların kendi tarihlerine ilgisinin az olması, tarih çalışmalarına kaynak ayırmaktan kaçınması yahut araştırmacıların alana olana ilgisizliğinin yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu ilgisizlik kurum/sendika tarihlerinin sınırlılığı, mevcut çalışmaların ise tanıtım metninden veya resmi tarih anlatısından öteye gidememiş olmaları şeklinde kendini göstermektedir. Diğer taraftan emek tarihi çalışmaları açısından kritik önem taşıyan kurumsal arşivlerin yokluğu yalnızca emek tarihi çalışmaları açısından değil kurumsal hafızanın devamı ve emek hareketinin deneyimlerinin aktarımı açısından da büyük bir eksikliktir (Çelik, 2010: 44-45).

Türkiye’nin önde gelen sendikal örgütlerinden biri olan DİSK’in tarihi üzerine çalışmaların sınırlılığı biliniyor. Sadece DİSK’in değil Türkiye’nin en eski sendikal konfederasyonu olan Türk-İş tarihi konusunda kapsamlı çalışmalar henüz söz konusu değil.² DİSK’in tarihinin farklı dönemlerini ele alan Koç ve Koç (2008), Algül (2015) ve Poyraz (2020)³ yapılan çalışmalar DİSK tarihi konusunda ilk akla

¹ Dr. Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

² Türk-İş tarihi konusunda yegâne çalışma Yıldırım Koç tarafından yayına hazırlanan ve 1952-2002 arasını kapsayan ve Türk-İş tarafından yayımlanan 5 ciltlik Belgelerle Türk-İş Tarihi’dir. Bu çalışma Türk-İş tarihine ilişkin belgelerin tıpkı basımı niteliğinde, Türk-İş belgelerinin bir araya toplandığı bir çalışmadır. Türk-İş tarihi üzerine çalışacaklar için önemli birincil kaynak niteliğindedir. Türk-İş (2002), **Belgelerle Türk-İş Tarihi Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu**, 1 (1952-1963); 2 (1963-1980); 3 (1980-1992), 4 (1992-1999); 5 (1999-2002), Yıldırım Koç (Der.), Ankara.

³ Canan Koç, Yıldırım Koç (2008), **DİSK Tarihi: Efsane mi Gerçek mi 1967-1980**, İstanbul: Epos Yayınları; Süreyya Algül (2015), **Türkiye’de Sendika Siyaset İlişkisi DİSK (1967-1975)**, İstanbul: İletişim Yayınları; Demet Parlak Poyraz (2020), **Neoliberal**

gelen çalışmalardır. DİSK'in kendi yayını olan DİSK Tarihi dizisi ise daha kapsamlı ve bütüncül bir DİSK tarihi çalışması olmayı hedefliyor. Sendikal örgütlerin kendi tarihlerini yazmak konusunda yukarıda vurguladığımız ilgisizliğin yanında ikinci önemli sorun ise “resmi tarih” tuzağıdır. Sonuçta ya sendikal monografiler konusunda çoraklıkla yüz yüze kalıyoruz veya propagandif yayınlarla.

Kuşkusuz tarih yazımının önemli sorun alanlarından biri tarihsel olguların eksik, yanlış, hatalı veya çarpıtılarak günümüze aktarılmasıdır. Bu nedenle tarihsel olguların günümüze mümkün olduğunca nesnel aktarımı tarih yazımın çok önemli ön koşuludur. Geçmişte gerçekleşmiş insan tecrübelerine ait bilgi üreten tarihçi bu tecrübelerin ne olduğunu, nasıl olduğunu, hangi dinamiklerle değiştiğini zaman boyutu içinde anlamaya çalışır. Artık var olmayan bir dünyaya ait üretilen bilginin zaman bağımlı olması nesnellik olgusunu karşımıza çıkarır (Ergut, 2021: 19). Tarih yazımında mutlak bir nesnelliğin mümkün olmadığını söyleyen Ergut, her tarihinin incelediği olaya dair bir ön bilgisi ve kanaatinin olduğunu altını çizer (2021: 46). Tarihi yazanlar aradan geçen zamanın bilgisine sahiptirler ancak anlamaya ve açıklamaya çalıştıkları dünya artık yoktur. O nedenle tarihçi tarafından ortaya konan tarihsel bilginin olabildiğince nesnel aktarımı tarih yazımı için olmazsa olmaz bir ön koşul haline gelir. Bu noktada tarih yazımında kullanılan kaynakların niteliği önem kazanır. Birincil kaynakların yetersizliği nedeniyle ağırlıklı olarak ikincil kaynaklara dayalı tarih yazımı önemli katkılar sunmuş olmasına rağmen kaçınılmaz bir biçimde ayrıntıdan yoksun ve mevcut hataların birbirini tekrar ederek genel geçer kalıplar haline geldiği bir tortuya neden olur. Carr, ikincil kaynakların kullanımı konusunda şu hatırlatmayı yapar (1980: 31, 34): “Bir kere, tarihin olguları bize hiçbir zaman ‘arı’ olarak gelmezler, çünkü arı bir biçimde varolmazlar ve varolamazlar: her zaman kayıt tutanın zihninden kırılarak yansır. Bundan şu sonuç çıkar ki, bir tarih eserini ele alınca, ilk ilgileneceğimiz içindeki olgular değil, onu yazan tarihçi olmalıdır. (...) Tarihçi, hakkında yazdığı kimselerin zihinleriyle şöyle ya da böyle bir ilişki oluşturmadıkça tarih yazılamaz.” Erişilebilir kaynak ve arşivlerin yetersizliği Türkiye’de emek tarihi çalışmalarının sınırlı olmasının önemli nedenlerinden biridir. Ancak son yıllarda özellikle Devlet Arşivlerinde giderek daha fazla belgenin araştırmacılara açılması bu alanı bir nebze de olsun rahatlatmıştır. Giderek çeşitlenmekte olan birincil kaynaklar emek tarihi çalışmalarında yeni bilgi ve belgeler sağlayarak hem tarihsel olgu dağarcığımızı genişletip hem de bugüne kadar yapılmış çalışmaların güçlendirilmesi ve eksik ve hatalı bilgilerin düzeltilmesine olanak sağlamaktadır.

Bu hassasiyet ve titizlikle çalışan bir ekip tarafından kaleme alınan DİSK Tarihi'nin 2. cildi de 1. ciltte⁴ olduğu gibi birincil kaynaklara dayalı kurumsal/örgütsel bir anlatıyı tercih ediyor. Kitap, başta Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı (TÜSTAV), Tarih Vakfı, Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü olmak üzere pek çok ulusal ve uluslararası kurum arşivi, kişisel arşiv ve tanıklıklara dayalı bilgi ve belgeler ışığında yazılmıştır. Bu yönüyle kitap, DİSK tarihinin görkemli sayfalarını olduğu kadar, eksiklerini ve sorunlarını da nesnel ve olgusal bir bakış açısıyla ele alan belgesel ve kurumsal bir tarih yazım örneği olarak değerlendirilmelidir. Bu tercih editoryal sunuşta da açık biçimde vurgulanmaktadır.

1. cildi Şubat 2020'de yayımlanan *DİSK Tarihi* kitabının 2. cildi, iki yıl aradan sonra DİSK'in kuruluşunun 55. yıldönümü olan 13 Şubat 2022'de okuyucusuyla buluştu. 1. cilt DİSK öncesi Türkiye işçi sınıfı tarihi ve DİSK'in kurulduğu 1967 ile 5. Genel Kurulunun toplandığı Mayıs 1975 arasındaki dönemi kapsıyordu. 2. cilt ise 1. cildin kaldığı yerden devam ederek, 1975'te toplanan 5. Genel Kurul ile 12 Eylül 1980 darbesi arasındaki beş yılı anlatıyor. "*Dayanışma- Direniş- Umut*" alt başlığı ile çıkan kitabın, 1975-1977 yılları arasını kapsayan 5. bölümü "*Zamanın Akışının Hızlandığı Yıllar*", 1978-1980 yılları arasını kapsayan 6. bölüm ise "*Zor Yıllar*" başlıklarını taşıyor. 1. ciltten farklı olarak 2. ciltte "*DİSK ve Kadın İşçiler*" başlığıyla DİSK'in kuruluşundan itibaren yayınlarında, politika belgelerinde, karar mekanizmalarında ve sendikal mücadelede kadınların konumunu değerlendiren bir bölüme yer verilmesi de oldukça isabetli olmuş ve önemli bir eksikliği gidermiş. DİSK'in 1975-1980 yılları arasındaki beş yıllık tarihinin tematik başlıklar halinde incelendiği kitabın sonunda 1. ciltte olduğu gibi DİSK genel merkez faaliyetlerinin ele alındığı "*DİSKografi*" adlı bir bölüm, DİSK güncesi ve kapsamlı ekler de yer alıyor.

Kitabın ele aldığı dönem olan 1970'lerin ikinci yarısı hem Türkiye tarihinde hem emek tarihinde hem DİSK tarihinde oldukça dinamik, tartışmalı ve katastrofik dönemlerden biridir. Türkiye tarihinin en büyük siyasal kriz ve istikrarsızlığının yaşandığı bu dönem emek tarihi açısından ise en kitlesel ve etkili eylemlerinin önemli bir kısmına tanıklık etmektedir. Bu dönem DİSK için bir yandan güçlenme, kurumsallaşma ve yoğun bir mücadele dönemi bir yandan da büyük baskı ve gerilimlerle dolu zorlu yıllardır.

12 Mart sonrası yeni katılımlarla güçlenmeye başlayan DİSK, Mayıs 1975'te toplanan 5. Genel Kurul ile birlikte üye sendika ve üye işçi sayısında büyük bir artış yaşamıştır. 5. Genel Kurul sonrası dönem 1980'lere kadar DİSK'in en hareketli dönemlerinden biridir. Kurumsallaşmasını bu dönemde tamamlayan DİSK, sendikal anlayış bakımından da yeni bir eğilim içine girerek *sınıf ve kitle sendikacılığı* olarak adlandırılan yeni bir yaklaşımı benimsemiş ve mücadelesini

⁴ Aziz Çelik (Ed.) (2020), **DİSK Tarihi Kuruluş-Direniş-Varoluş, 1. Cilt (1967-1974)**, İstanbul: DİSK Yayınları.

kitleselleştirmiştir. Bu dönem aynı zamanda solun, işçi ve sendikal hareketin de yükselişe geçtiği yıllardır. DİSK'in 15-16 Haziran dışındaki neredeyse bütün etkili eylemleri bu dönemde gerçekleşmiştir. Kitapta oldukça kapsamlı bir biçimde birincil kaynaklara ve tanıklıklara dayalı olarak anlatılan dönemin kitlesel eylemlerinden birkaçını DİSK'in sınıf hareketi içinde yükselen toplumsal etki gücü hakkında bir çerçeve sunması açısından burada anmak yerinde olacaktır.

1975-1980 arası dönemin kitlesel eylemlerinin başında “demokrasi” mitingleri geliyordu. DİSK'in 5. Genel Kurul ile birlikte parlayan işçi odağına aynı dönemde kurulmuş MC (Milliyetçi Cephe) Hükümeti'ni almıştı. DİSK'in 1975-1977 dönemi MC hükümetleri altında geçmişti. MC Hükümeti'nin anti-demokratik ve baskıcı politikalarına karşı çıkmak ve demokrasi ve özgürlüklerin savunulması amacıyla İzmir, İstanbul ve Bursa'da “demokrasi” mitingleri düzenlendi. 6 Eylül 1975 tarihli Demokratik Hak ve Özgürlükler İçin Mücadele Mitinglerinden ilki olan İzmir mitinginde DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce mitinglerin amacını şöyle anlatıyordu (Çelik, 2022: 112-113): “Bugün acil görevimiz: Faşizme set çekmektir. Faşizmin tırmanmasını engellemektir. Anayasanın uygulanmasını sağlamaktır. İşçi sınıfının birliğini sağlamak, işverenlerin ve birtakım bozguncuların bölücü girişimlerini mahkûm etmektir. Demokratik istekler etrafında en geniş demokratik güç birliğini sağlamaktır. MC iktidarının yerine, ulusal demokratik bir hükümetin geçmesini sağlayacak şartları yasal yollardan vereceğimiz mücadeleyle yaratmaktır.” İşçi sınıfı uzun yıllardan sonra ilk kez alanlara çıkmanın heyecanını yaşıyordu.

Bu heyecan Türkiye'de 51 yıl aradan sonra 1976 yılında DİSK'in çağrısıyla ve kitlesel bir katılımı 1 Mayıs'ın İstanbul Taksim Meydanı'nda kutlanmasıyla taçlandı. 1950'lerden beri işçilerin miting yapmaya çalıştıkları ancak engellendikleri, ülkenin en önemli ve sembolik meydanı olan Taksim Meydanı'nda, DİSK'in çağrısıyla yapılan kitlesel bir eylemle yarım yüz yıllık fiili 1 Mayıs engeli aşılmış oldu. Dönemin DİSK 1 Mayıs Tertip Komitesi üyesi Memet Ertürk'ün DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'e söylediği şu sözler DİSK'in o dönemki kitlesel gücü ve kararlılığının bir yansıması olarak okunabilir (Çelik, 2022: 128): “Başkan eğer DİSK yürütme kurulu karar alırsa 1976 1 Mayıs'ını kitlesel bir şekilde kutlama gücümüz var. Yarım asırlık bu yasağı bu sene Taksim meydanında kırabiliriz.” Taksim 1 Mayıs 1976'da ilk defa böylesine kitlesel bir coşku ve kalabalığa sahne oldu.

1970'lerin ikinci yarısında DİSK'in yükselişinin önemli basamaklarından biri de Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne (DGM) karşı örgütlenen “Genel Yas” direnişidir. Genel Yas eylemi, toplu pazarlık süreci dışında örgütlenmiş olması ve hedefine işçi hak ve özgürlüklerini koyan genel grev niteliğindeki eylemler olduğundan 15-16 Haziran direnişine benzer özellikler gösterir. Genel Yas eylemi aynı zamanda MC Hükümeti'ne karşı ve onu iktidardan düşürmek amacıyla yapılan siyasi genel grevdir. Altı gün süren DGM direnişi katılan işçi sayısı, coğrafi ve sektörel yaygınlık, katılan sendika ve işyeri açısından “Türkiye işçi sınıfının siyasal nitelikli en yaygın eylemi” olarak nitelendirilir (Çelik ve Şafak, 2022: 141). Direnişin en

önemli sonucu, oluşan toplumsal tepki ile DGM'lerle ilgili Yasa'nın çıkmasının engellenmesi olmuştur.

1 Mayıs 1976'daki Taksim Meydanı'nda yaşanan zafer ve coşkunun ardından, 1 Mayıs 1977 kutlamaları da benzer bir hazırlıkla kitlesel ve görkemli bir şekilde gerçekleşti. Ancak 1977 1 Mayıs'ı hem Türkiye siyasi tarihine hem Türkiye işçi sınıfı tarihine hem de DİSK tarihine kara bir sayfa olarak geçti. Mitingin bitmesine yakın gerçekleşen katliamda şu ana kadar tespit edilebilen 41 kişi hayatını kaybetti. Katliamın faileri hala bulunup yargılanamamış olsa da o yıllarda DİSK'in mücadelesinin yarattığı toplumsal etki ve muhalefet gücünün yükselişinin önüne set çekilmek istendiği sır değil.

Kitabın *Zor Yıllar* başlıklı altıncı bölümü Türkiye'de ekonominin giderek kötüleştiği ve siyasal anlamda baskı ve şiddetin yükselişe geçtiği 1978-1980 dönemini anlatıyor. Bu yıllar aynı zamanda DİSK ve sendikal hareket açısından da baskıların yoğunlaştığı ve gerilimin arttığı yıllardır. 22-28 Aralık 1977 tarihleri arasında yapılan DİSK'in 6. erken Olağan Genel Kurulu ile Abdullah Baştürk genel başkanlığa seçilir. DİSK'in yeni dönemi, MC'nin düştüğü ve DİSK'in desteklediği Ecevit Hükümeti dönemine denk gelmiş olsa da DİSK-CHP ilişkileri bu dönemde oldukça gerilimli seyretmiştir. Merkezi düzeyde yapılan eylem ve etkinliklerde büyük bir artış yaşanan 6. Genel Kuruldan 12 Eylül 1980 darbesine kadar geçen dönemde DİSK; aralarında 20 Mart 1978 Faşizme İhtar Eylemi, 1 Mayıs 1978 mitingi, 5 Ocak 1979 Faşizmi Lanetleme Eylemi, Tarih ve Antbirlik direnişlerini destekleme mitingleri, 1980 Demokrasi Mitingleri ve 1 Mayıs 1980 Mersin mitinginin de aralarında olduğu çeşitli eylem ve direnişleri örgütlemiştir. 1978-1980 dönemine denk gelen üç 1 Mayıs kutlamasından sadece ilki olan 1 Mayıs 1978 tüm engelleme girişimlerine rağmen Taksim'de kitlesel bir biçimde kutlanabilmiştir. DİSK, her 1 Mayıs öncesi türlü baskılar ve gözaltılarla engellenmeye çalışılmıştır. 1 Mayıs kutlamalarını “artık etle tırnak gibi DİSK'ten ayrılmayacak bir görev” olarak tarif eden DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk (Çelik, 2022: 465-466): “Bugün sosyal ve siyasal bunalım nedeni ile 1 Mayıs emekçi bayramına karşı çıkanlar, yarın ekonomik bunalım var gerekçesi ile Toplu Sözleşme ve Grev hakkımıza da karşı çıkacaklardır” diyerek adeta geçmişten günümüze bir projeksiyon tutmuştur. DİSK bir yandan işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirme gayesiyle grevler, direnişler örgütlerken bir yandan da demokrasi mücadelesini kararlılıkla sürdürdü. Tüm baskılar, gerilimler ve iç çatışmalara rağmen örgütsel yapısı ve sendikacılık anlayışıyla Türkiye tarihinde özgün bir yer edindi.

DİSK Tarihi kitabının 2. cildinde, DİSK'in 1975-1980 yılları arasındaki dönemi Türkiye siyasi ve iktisadi tarihindeki gelişmelerle birlikte aktarıyor. Kitap bu yönüyle okuyucuya dönemin gelişmelerini farklı yönleriyle bir arada değerlendirebileceği bir Türkiye tarihi portresi çizmekte. *DİSK Tarihi* kitaplarının her iki cildinde de altı önemle çizilen bir nokta DİSK yönetimi tarafından kitapların editöryal bağımsızlığına verilen önemdir. Editöryal sunuşta kitapların DİSK'in

kurumsal yayını olduğu ancak bir DİSK “resmi tarihi” olmadığı bilhassa vurgulanmaktadır. Editöryal bağımsızlık kurum/sendika/örgüt tarihi yazımlarında - hele bunlar örgütlerin kendileri tarafından yayımlanıyorsa- önemli bir açmazdır. Her iki kitapta da DİSK’in başarı öykülerinin yanı sıra sorunları, hataları ve tartışmaları da belgelere dayalı olarak olduğu gibi aktarılıyor. Türkiye’de emek hareketinin kilometre taşlarından biri olan DİSK’in tarihine ve kıymetli mirasına böylesine detaylı ve ince bir işçilikle ışık tutan kitap, Türkiye emek tarihinin kurum tarihi alanındaki önemli boşluklarından birini dolduruyor. Kolektif bir çabanın ürünü olan ve Türkiye emek tarihi literatürüne oldukça önemli bir katkı yapan bu çalışmanın editörlüğünü 1. ciltte olduğu gibi 2. ciltte de Aziz Çelik, yayın danışmanlığını ise Can Şafak ve Ergün İşeri üstlenmiş. Tasarımını yine Can Kaya’nın yaptığı kitabın araştırma ve kaynak derleme ekibinde DİSK uzmanları Deniz Beyazbulut ve Zeynep Kandaz bulunuyor. Kitabın yazar kadrosunda ise şu isimler yer alıyor: Aziz Çelik, Can Kaya, Can Şafak, Deniz Beyazbulut, Ergün İşeri, Fahrettin Engin Erdoğan, Faruk Pekin, Feza Kürkcüoğlu, Kıvanç Eliaçık, Meltem Azdemir, Nuran Gülenç, Necdet Okcan, Selim Mahmutoglu, Tevfik Güneş ve Zeynep Kandaz.

İşçi sınıfı hareketi tarihinin iniş çıkışlarla dolu deneyimlerinin günümüze aktarılması, geçmişin bilgisinin ortaya konması ve değerlendirilmesi, bugünün emek hareketinin, rotasını belirlerlerken başvuracağı eşsiz bir kaynaktır. Bu yönüyle kitap sendikal alanda olduğu kadar akademik alanda endüstri ilişkileri ve sosyal tarih disiplinleri için zengin bir başvuru kaynağıdır. DİSK, bu kitaplarla kendi geçmişini ve devraldığı büyük mirası ortaya koyarken Türkiye’deki emek hareketi geleneğinin ve kolektif belleğin inşasına sunduğu katkıyla oldukça kıymetli bir işe imza atıyor.

Kitap bilinçli bir tercih olarak sözlü tarih çalışmalarına değil, kayıtlara ve belgelere dayalı kurumsal bir anlatıyı tercih ediyor ve bu tercih kitabın girişinde vurgulanıyor. Kurumsal bir tarih anlayışıyla yazılmış bir kitap olarak DİSK Tarihi emek tarihi açısından çok önemli bir katkı ancak editöryal değerlendirmede de vurgulandığı gibi tanıklıklara dayalı, DİSK üyelerinin gözünden yazılacak bir DİSK Tarihi hala önemli bir ihtiyaç olarak duruyor. Öte yandan dönemin siyasal aktörlerinin dahil edildiği siyasal ve sosyal tarihin kesiştiği başka DİSK tarihi çalışmalarına da ihtiyaç var. Bu kitabın bu tür çalışmalara da kaynaklık edeceğinizi umuyoruz.

Aziz Çelik (Ed.) (2022). DİSK Tarihi, Dayanışma-Direnış-Umut 2. Cilt (1975-1980, İstanbul: DİSK Yayınları, 920. Sayfa, büyük boy.

KAYNAKÇA:

- Algül, S. (2015), **Türkiye’de Sendika Siyaset İlişkisi DİSK (1967-1975)**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Carr, E. H. (1980), **Tarih Nedir?**, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Çelik, A. (Ed.) (2022), **DİSK Tarihi, Dayanışma-Direnış-Umut 2. Cilt (1975-1980)**, İstanbul: DİSK Yayınları.
- Çelik, A. ve Şafak, C. (2022), “DGM Direnişı ve Genel Yas Eylemi”, Çelik, A. (Ed.) **DİSK Tarihi Dayanışma-Direnış-Umut 2. Cilt (1975-1980)** içinde, İstanbul: DİSK Yayınları.
- Çelik, A. (2010), **Vesayetden Siyasete**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ergut, F. (2021), **Tarihin Hakikatleri**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koç, C. ve Koç, Y. (2008), **DİSK Tarihi: Efsane mi Gerçek mi 1967-1980**, İstanbul: Epos Yayınları.
- Parlak Poyraz, D. (2020), **Neoliberal Dönemde Sınıf-Sendika-Siyaset İlişkisi: DİSK Örneğı (1981-2000)**, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.